

कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, विटा

ता. खानापूर, जि. सांगली ४१५ ३११

प्रशिक्षणार्थीचे नांव शितल बाळासाहेब पाटील.

पाठ क्र. :

निरीक्षक प्राध्यापकाचे नांव

विषय पाठ क्र. :

सरावपाठ शाळेचे नांव

इयत्ता पाचवी तुळडी दिनांक

विषय भूगोल घटक प्राकृतिक भूगोल उपघटक भारत! नद्या

अपेक्षित पूर्वज्ञान विद्यार्थ्यांना भारतातील नद्या विषयी माहिती आहे.

शैक्षणिक साहित्य नकाशा,

अध्यापन पध्दती व्याख्यान, व निरीक्षण पध्दती.

प्रस्तावना (Set Induction)

शिक्षक कृती Teacher Activities	विद्यार्थी कृती Student Activities
शिक्षक वर्गात प्रवेश करतात व विद्यार्थ्यांची अभिवादन स्वीकारतात मुलांनी आज मी तुम्हाला प्रश्न विचारणार आहे. मानवाच्या मुलभूत गरजा कोणत्या?	विद्यार्थी अभिवादन करतात
हान, आठखी कशाची आवश्यकता आहे?	अन्न, वस्त्र, निवास.
बरोबर शेतीसाठी पाण्याची आवश्यक असते. हे पाणी आपल्याला कशा द्वारे मिळते? बरोबर!	पाणी
तर आज आपण भारतातील नद्याची माहिती अभ्यासणार आहोत.	विहीर, नद्या, तलाव, ओढे.
	विद्यार्थी श्रवण करतात.

हेतूकथन :

(Statement of aim):

आज आपण भारतातील हिमालयात उगम पावणाऱ्या नद्या हा उपघटक अभ्यासणार आहोत.

पाठ्यांश (Content)	उद्दिष्टे व स्पष्टीकरणे (Objectives and Explanation)	शैक्षणिक साहित्य (Teaching aids)
भारतातील नद्यांचे दोन प्रकार आहेत.	ज्ञान - विद्यार्थ्यांना भारतातील हिमालयातील नद्यांची नावे सांगण्यास मदत करणे	
उत्तर भारतातील नद्या हिमालयात उगम पावतात. त्यातील तीन नद्या अश्यासू.	स्पष्टीकरण - विद्यार्थी भारतातील हिमालयातील नद्यांची नावे सांगतात.	
१) गंगा :-	आकलन - विद्यार्थ्यांना नद्यांची तुलना करण्यास स्पष्ट मदत करणे	
गंगा नदीचा उगम गंगोत्री या हिमनदीतून होतो. गंगा नदीचे आपल्या सुखाशी विस्तृत सिंधु प्रदेशास सुंदर मूळभूत करून देते.	स्पष्टीकरण - विद्यार्थी नद्यांची तुलना करतात.	
भारता वारेर निवेदमध्ये मानस सरो - वराजवळ ब्रम्हपुत्रा नदीचा उगम झाला. आसाम राज्यात ब्रम्हपुत्रा हे नाव आहे.	उपयोजन - हिमालयातील नद्यांची माहिती प्राप्त पारिस्थितीत उपयोजन करण्यास मदत करणे.	
३) सिंधू :-	स्पष्टीकरण - विद्यार्थी नद्यांची या नदीचा माहिती आपल्या शब्दात सांगतात. विद्यार्थी प्रदुषणाची कारणे सांगतात.	
वस्तूत मैदानी प्रदेश आहे. थोके व ढिलगोट या उपनद्या आहेत.	कारण सांगतात.	
अशा प्रकारे हिमालयात उगम पावणाऱ्या नद्या आहेत.	नकाशाच्या साहाय्याने नद्यांची नावे सांगण्यास मदत करणे.	
	स्पष्टीकरण -	
	१) विद्यार्थी नकाशाचे निरीक्षण करतात.	नकाशा
	२) नद्यांची उगमस्थान व नावे सांगतात.	

पाठ्यांश (Content)	उद्दिष्टे व स्पष्टीकरणे (Objectives and Explanation)	शैक्षणिक साहित्य (Teaching aids)
शिक्षक फलकाच्या साहाय्याने भारतातील नद्यांची दोन प्रकारे विस्ताराने प्रश्न - मुलांनी नद्या कोणकोणत्या आहेत? नद्यांची माहिती स्पष्ट करून सांगतात. अनेक उदाहरणे देऊन स्पष्ट करतात.	विद्यार्थी श्रवण करतात.	शंकलन
प्रश्न - मुलांनी नद्या कोणकोणत्या आहेत? नद्यांची माहिती स्पष्ट करून सांगतात. अनेक उदाहरणे देऊन स्पष्ट करतात.	कृष्णा, कोयना, गंगार, गोदावरी	ग्रेनदीचे दोन प्रकारे कोणते? १) हिमालयात कोणत्या नद्या उगम पावतात? २) ब्रम्हपुत्रा नदीचा उगम कोठे होतो? ३) सिंधू नदीच्या उपनद्या कोणत्या? उपयोजन - प्र. चोब्य पर्याय शब्द लिहून वाक्य पूर्ण करा.
प्रश्न - हिमालयात उगम पावणाऱ्या नद्यांची वैशिष्ट्ये उदाहरणे द्वारे सांगतात.	विद्यार्थी उत्तर देतात.	१) भारतातील सर्वात जास्त लांबीची नदी आहे. (गंगा, ब्रम्हपुत्रा, सिंधू) २) थोके व ढिलगोट या उपनद्या -- नदीचा अर्धे. (गंगा, नर्मदा, सिंधू) ३) -- हे बेट सर्वात मोठे आहे.
प्रश्न - हिमालयात उगम पावणाऱ्या नद्या आहेत? गंगा नदीची माहिती स्पष्ट करून सांगतात. काही उदाहरणे स्पष्ट करतात.	विद्यार्थी उत्तर देतात.	४) भारतातील सर्वात जास्त लांबीची नदी आहे. (गंगा, ब्रम्हपुत्रा, सिंधू) ५) थोके व ढिलगोट या उपनद्या -- नदीचा अर्धे. (गंगा, नर्मदा, सिंधू) ६) -- हे बेट सर्वात मोठे आहे.
प्रश्न - गंगा नदीचा उगम कोठे झाला?	विद्यार्थी उत्तर देतात.	(मानुषी, वेदभाग, त्रिभुज) ७) -- या नदीस त्रिभुज प्रदेश आहे. (गंगा, ब्रम्हपुत्रा, सिंधू) ८) ब्रम्हपुत्रा नदीस अरुणाचल प्रदेशात नावाने ओळखतात. (हिमाचल, ब्रम्हपुत्रा)
२ शंकलन -		९) ब्रम्हपुत्रा नदीस अरुणाचल प्रदेशात नावाने ओळखतात. (हिमाचल, ब्रम्हपुत्रा)
शिक्षक शिकविलेल्या भागावरती प्रश्न विचारून शंकलन करतात.	विद्यार्थी प्रश्नांची उत्तरे देतात.	१०) ब्रम्हपुत्रा नदीस अरुणाचल प्रदेशात नावाने ओळखतात. (हिमाचल, ब्रम्हपुत्रा)
उपयोजन - शिक्षक गुंडाळी फलकाच्या साहाय्याने उपयोजन करतात.		११) ब्रम्हपुत्रा नदीस अरुणाचल प्रदेशात नावाने ओळखतात. (हिमाचल, ब्रम्हपुत्रा)
स्वाध्याय - शिक्षक शिकवलेल्या भागावरती स्वाध्याय देतात.	विद्यार्थी स्वाध्याय लिहून देतात.	१२) ब्रम्हपुत्रा नदीस अरुणाचल प्रदेशात नावाने ओळखतात. (हिमाचल, ब्रम्हपुत्रा)

फलक लेखन

घटक : प्राकृतिक भूगोल

उपघटक : भारत : नद्या

इयता : पाचवी

तुकडी :

विषय : भूगोल

नद्यांची दोन प्रकार पडतात
अ) हिमालयात उगम पावणाऱ्या नद्याः

ब) भारतीय पठारावरील नद्याः

अ) हिमालयात उगम पावणाऱ्या नद्या

१] गंगा - उगम - गंगोत्री

उपनदी - यमुना

यमुना नदीचा उगम - भृगुगोत्री

त्रिभुज प्रदेशाचे नाव - सुंदरबन
२] ब्रह्मपुत्रा - उगम - मनास सरोवर
उपनद्या - सुबनसिरी, मनास,
निस्ता.

३] सिंधू -

उगम - मानस सरोवरजवळ

उपनद्या - श्योक व गिलगीट.

मार्गदर्शक प्राध्यापकांची स्वाक्षरी

उल्लेखनीय बाबी	कमतरता / टाळावयाच्या बाबी	उपचारात्मक सूचना
रंगीत खड्ड्या वापर केला	आकृतीतील निरपेक्षता/टाळावे	कॉपीकरण करा
श. साधनाचा वापर केला	वि. वध्या वधणे गरजेचे	स्वाक्षरित वाढवा
वि. प्रतिसार चांगला	शक्य असताना उजवे डोळे टाळावे	सो. साधनाच्या (नकाशाच्या) आकार मोठ्या आकारात
		रंगीत खड्ड्या वापर करू नये

पाठ निरीक्षण मुद्दे -

घटक	इ	उ	क	ब	अ	घटक	इ	उ	क	ब	अ
१) पाठ टाचण लेखन					✓	१०) वर्ग व्यवस्थापन				✓	
२) आशयाचे संघटन					✓	११) अध्ययन अनुभवांची विविधता				✓	
३) वातावरण निर्मिती				✓		१२) समारोप			✓		
४) पाठ हेतू निवेदन					✓	१३) स्वाध्याय				✓	
५) स्पष्टीकरण क्षमता				✓		१४) मूल्यमापन साधनांचा अवलंब				✓	
६) प्रश्नपध्दती क्षमता				✓		१५) मूल्यमापनातील विद्यार्थी प्रतिसाद				✓	
७) फलक कार्य				✓		१६) नियोजनबध्द कार्यवाही					✓
८) चेतक विविधता				✓		१७) वर्ग वातावरण				✓	
९) आशय प्रभुत्व				✓		१८) संकलित प्रभाव				✓	

('अ' बिंदू त्या मुद्याची परिपूर्णता तर 'इ' बिंदू अभाव दर्शवितो.)

निरीक्षक प्राध्यापकांची स्वाक्षरी

कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, विटा

ता. खानापूर, जि. सांगली ४१५ ३११

प्रशिक्षणार्थीचे नांव शितल बाळासाहेब पाटील.

पाठ क्र. :

निरीक्षक प्राध्यापकाचे नांव काटकर प्रस. व्ही.

विषय पाठ क्र. :

सरावपाठ शाळेचे नांव वैभव शिक्षण संस्था, संचलित विटा.

इयत्ता आठवी तुकडी - दिनांक

विषय मराठी घटक गद्य उपघटक विचारधन २ साध्य आणि साधने

अपेक्षित पूर्वज्ञान विद्यार्थ्यांना स्वामी विवेकानंद चांच्या विषयी माहीती आहे.

शैक्षणिक साहित्य

अध्यापन पध्दती

व्याख्यान पध्दती

प्रस्तावना (Set Induction)

शिक्षक कृती Teacher Activities	विद्यार्थी कृती Student Activities
विद्यार्थी मित्रांनी इकडे लक्ष द्या मी गोष्ट सांगते. दोन मित्र असताना ते दोघेही इशारे होते. मात्र एक अगदी मन लावून अभ्यास करायचा आणि दुसरा अभ्यासाकडे कमी लक्ष द्यायचा यामुळे निकालाच्या वेळी अभ्यास करणारा मित्र प्रथम आला दुसऱ्या मित्राला फक्त चांगले गुण मिळाले जर दुसऱ्या मित्राने खूप अभ्यास केला असता तर त्याचाही पहीला नंबर आला असता म्हणजेच द्येयावरोधर साधन आवश्यक आहे. तर आज आपण साध्य आणि साधने हा पाठ अभ्यासू.	विद्यार्थी श्रवण करतो. लक्षपूर्वक प्रेकतो.

हेतूकथन :

(Statement of aim) : विचारधन २ साध्य आणि साधने हा पाठ अभ्यासणार आहोत.

पाठ्यांश (Content)	उद्दिष्टे व स्पष्टीकरणे (Objectives and Explanation)	शैक्षणिक साहित्य (Teaching aids)
प्रश्न - कोणत्या तत्वात सर्व कर्मांच्या यशाचे रहस्य साभावलेले आहे?	ज्ञान - १) विद्यार्थ्यांना स्वामी विवेकानंद विषयी माहिती देणे स्पष्टीकरण - विद्यार्थी स्वामी विवेकानंद हे चोर विचारवंत आहे हे सांगतो.	
नवीन शब्द	आकलन - साध्य आणि साधने	
१) साध्य - जे मिळवणे योग्य आहे असे.	यांचे फरक सांगण्यास मदत करणे. स्पष्टीकरण -	
२) बलवान - बलवान	विद्यार्थी साध्य आणि	
३) पृथक्करण - विभाजन वर्गीकरण	साधने यांचा फरक सांगतो. १) विद्यार्थी पाठ्याची मध्यवर्ती	
४) कर्म - विशिष्ट कार्य	कल्पना स्पष्ट अस्से करतो. उपयोजन - विद्यार्थ्यांना नवीन	
	शब्द समजावून सांगण्यास मदत करणे २) विद्यार्थ्यांना नवीन शब्दांचा वाक्यात उपयोग करण्यास मदत करणे ३) स्पष्टीकरण - १) विद्यार्थी नवीन शब्द आपल्या शब्दांचा अर्थ सांगतो २) विद्यार्थी नवीन शब्दांचा वाक्यात उपयोग करतो आपल्या प्राप्त परिस्थितीत उदाहरणे देऊन स्पष्ट करतो. कौशल्य - विद्यार्थ्यांला पाठ्याचे आशयानुसार वाचन करण्यास सूक्ष्म बनविण्यास मदत करणे. स्पष्टीकरण - विद्यार्थी पाठ्याचे अरीह व अवरीह पद्धतीने वाचन करतो.	
संकलन (Recapitulation)		
उपयोजन / मूल्यमापन (Evaluation)		
स्वाध्याय (Home - Work)		

पाठ्यांश (Content)	उद्दिष्टे व स्पष्टीकरणे (Objectives and Explanation)	शैक्षणिक साहित्य (Teaching aids)
शिक्षक पाठ्याचे प्रकट वाचन करतात. विद्यार्थी मित्रांनी नी वाचलेला भाग तुम्ही मनात वसवून काढा (शिक्षक फलकावर हेच प्रश्न लिहतात) स्वामी विवेकानंदाची माहिती सांगतात. काही उदाहरणे स्पष्ट करून सांगतात.	पुस्तकात लक्ष देतात. मुकवाचन करतात. हेच प्रश्नांची उत्तरे देतात. श्रवण करतात.	<u>संकलन</u> - अशा पद्धतीने आपण साध्य आणि साधने हा पाठ स्वामी विवेकानंद यांच्या विचारांचा पाठ अभ्यासला जर ह्येच निरिगेत असेल तर त्यासाठी विशिष्ट कार्य निर्माण करणे आवश्यक हे पाहिले. <u>उपयोजन</u>
साध्य आणि साधने यातील फरक स्पष्ट करून सांगतात.	लक्षपूर्वक प्रेकतात	
प्रश्न - साध्य म्हणजे काय? अपयश म्हणजे काय हे समजून सांगतात. त्यात सुधारणा करण्यासाठी काही उदाहरणे स्पष्ट करून सांगतात.	उत्तर सांगतात श्रवण करतात	१) ह्येच प्राप्ती कधी होते? २) या पाठ्यात कुणचे विचार मांडले आहेत? ३) कार्याची निर्मिती केल्या होते? ४) आकृती कोणती दाखवली? ५) कोणापासून कार्याची निर्मिती होते?
ह्येचची माहिती स्पष्ट करून सांगतात.	लक्षपूर्वक प्रेकतात	
प्रश्न - ह्येच म्हणजे काय? वी-पासून आठ यांची प्रक्रियेची अंगत आहे. कष्ट केल्याशिवाय कोणतीही गोष्ट साध्य आपोआप साध्य होत नाही.	विद्यार्थी उत्तर देतात निरीक्षण करतात.	
प्रश्न - फक्त कधी खाल मिळेल	लक्षपूर्वक प्रेकतात उत्तरे देतात.	

फलक लेखन

घटक : गद्य
उपघटक : विचारधन ?
साध्य आणि साधने

इयत्ता : आठवी
तुकडी : -
विषय : मराठी

लेखक - स्वामी विवेकानंद

नवीन शब्द

साध्य

साधने

पृथक्करण

प्रश्न

कोणत्या पन्वान
सर्व कर्माच्या यशाचे
सह रहस्य सामावले
आहे ?

seen

[Signature]

मार्गदर्शक प्राध्यापकांची स्वाक्षरी

उल्लेखनीय बाबी	कमतरता / टाळावयाच्या बाबी	उपचारात्मक सूचना
- फलक लेखन	चेतक विविधता कमी कराव्या - आकर्षक निष्पेक्ष हव्या	नियोजन कष्टता आकर्षक

पाठ निरीक्षण मुद्दे :-

घटक	इ	ड	क	ब	अ	घटक	इ	ड	क	ब	अ
१) पाठ टाचण लेखन					✓	१०) वर्ग व्यवस्थापन					✓
२) आशयाचे संघटन			✓			११) अध्ययन अनुभवांची विविधता					✓
३) वातावरण निर्मिती				✓		१२) समारोप					✓
४) पाठ हेतू निवेदन				✓		१३) स्वाध्याय					✓
५) स्पष्टीकरण क्षमता				✓		१४) मूल्यमापन साधनांचा अवलंब					✓
६) प्रश्नपध्दती क्षमता				✓		१५) मूल्यमापनातील विद्यार्थी प्रतिसाद					✓
७) फलक कार्य				✓		१६) नियोजनबध्द कार्यवाही				✓	
८) चेतक विविधता				✓		१७) वर्ग वातावरण					✓
९) आशय प्रभुत्व				✓		१८) संकलित प्रभाव				✓	

(‘अ’ बिंदू त्या मुद्याची परिपूर्णता तर ‘इ’ बिंदू अभाव दर्शवितो.)

[Signature]

निरीक्षक प्राध्यापकांची स्वाक्षरी